



Monika Wróblewska

# PODMIOTOWE KOMPETENCJE TWÓRCZE I TRANSGRESJA W PERSPEKTYWIE INWESTYCYJNEJ I ZARZĄDZANIA

---

Monika Wróblewska, dr – Uniwersytet w Białymstoku

adres korespondencyjny:

Wydział Pedagogiki i Psychologii

ul. Świerkowa 20, 15-328 Białystok

e-mail: monika.wroblewska3@wp.pl

## SUBJECTIVE COMPETENCE AND CREATIVE TRANSGRESSION INVEST IN THE PERSPECTIVE AND MANAGEMENT

**SUMMARY:** The aim of the paper is to show symptoms of creative skills and transgression as important resources. Transgressions are innovative and creative behaviors. An attempt was made to present them in the perspective of the investment and management, as determinants of success and effectiveness.

**KEYWORDS:** creative competencies, subject creative features, activation of personality, transgressive behaviors, pro-creative motivation in searching for changes pro-creative, non-conformism, focus on activity and overcoming problems

---

## Wstęp

Znaczenie zasobów, szczególnie niematerialnych, jako potencjalnego źródła zdobywania przewagi konkurencyjnej sprawia, że wzrasta rola inicjatorów kreatywności i innowacyjności działań, którzy dzięki wiedzy, doświadczeniu i umiejętnościom tworzą i rozwijają wartość kapitału. Współczesne paradygmaty zarządzania powodują, iż realizacja twórczego potencjału jednostki staje się warunkiem i narzędziem przetrwania i uzyskania dominującej przewagi, dzięki dostosowaniu się do pojawiających się zmian. Innowacja to proces polegający na celowym i zorganizowanym poszukiwaniu zmian oraz na systematycznej analizie możliwości, jakie te zmiany mogą oferować<sup>1</sup>. Zachowania kreacyjne i twórcze występują tam, gdzie mamy do czynienia z inicjowaniem zmian w środowisku wewnętrznym organizacji lub jej otoczeniu zewnętrznym (wprowadzanie innowacji procesowych). O efektach twórczego działania w największym stopniu decyduje umiejętność podejmowania odważnych decyzji o wykorzystywaniu własnych zasobów. Człowiek inwestuje podstawowe zasoby w różne przedsięwzięcia, czerpiąc z tego korzyści. Twórczość jest działaniem strategicznym, planowanym i kierowanym przez podmiot<sup>2</sup>. Sukces i czerpana stąd satysfakcja oraz poczucie skuteczności działań stanowią ważne umiejętności adaptacji do zmiennych warunków<sup>3</sup>. Poczucie kompetencji oznacza dostrzeganie własnego wpływu na najbliższe środowisko oraz docenienie efektywności i sensowności działania. Własna zorganizowana aktywność powoduje, że osoby kompetentne są „twórczymi indywidualistami” i „innowatorami roli”, którzy w perspektywie budują pożądany model skuteczności życiowej własnej osoby<sup>4</sup>. Pojęcie transgresji, tak w kulturze<sup>5</sup>, jak i w rozumieniu oraz wyjaśnianiu przedsiębiorczości, która jest jej wytworem, odgrywa kluczową rolę. Może być ona analizowana jako „działania transgresyjne w ryzykownym i dynamicznym świecie”<sup>6</sup>. Transgresje to czynności innowacyjne i twórcze. Koncepcja transgresyjna zakłada, że zachowanie człowieka jest działalnością intencjonalną, autonomiczną, zorientowaną na cel, dążącą do wychodzenia poza możliwości.

<sup>1</sup> P.F. Drucker, *The coming of new organization*, "Harvard Business Review" 1988 January; idem, *Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, Warszawa 1992.

<sup>2</sup> R. Sternberg, T.I. Lubart, *The concepts of creativity: prospects and paradigms*, w: R.J. Sternberg (red.), *Handbook of creativity*, Cambridge 1999, s. 380-396; P. Sloane, *Twórcze myślenie w zarządzaniu*, Gdańsk 2005.

<sup>3</sup> M. Goszczyńska, R. Studenski (red.), *Psychologia zachowań ryzykownych. Koncepcje, badania, praktyka*, Warszawa 2007.

<sup>4</sup> A. Bańka, *Proaktywność w karierze. Podstawy teoretyczne, konstrukcja i analiza czynnikowa skali zachowań proaktywnych w karierze*, Poznań-Warszawa 2005, s. 10-19.

<sup>5</sup> J. Koziński, *Transgresja i kultura*, Warszawa 1997.

<sup>6</sup> J. Koziński, *Transgresyjna koncepcja człowieka: analiza psychologiczna*, Warszawa 1987, s. 210.

Celem artykułu jest ukazanie podmiotowych twórczych kompetencji i transgresji jako istotnych zasobów, które w perspektywie inwestycyjnej i zarządzania zapewniają sukces i efektywne radzenie sobie w sytuacjach społecznych i zawodowych.

## Warunki efektywnego zarządzania zmianą

### Podjęcie ryzyka

Podjęcie ryzyka stanowi cechę związaną z innowacyjnością. Większość innowacji wiąże się z ryzykiem natury ekonomicznej, technicznej czy rynkowej. Podjęcie ryzyka (*risk taking*) i odwaga (*courage*) jest jednym z wymiarów przedsiębiorczości, obok innowacyjności i proaktywności. Twórczość jest również przedsięwzięciem, które przebiega w warunkach braku pewności. Inwestycyjna koncepcja twórczości R.J. Sternberga i T.I. Lubarta<sup>7</sup> zakłada, że twórczość jest rodzajem gry giełdowej, indywidualną i osobistą inwestycją jednostki, której realizacja wiąże się z ryzykiem.

### Proaktywność i efektywna przedsiębiorczość

Proaktywność stanowi aktywność celową, zdeterminowaną sytuacyjnie i dyspozycyjnie<sup>8</sup>. Oznacza zdolność kształtowania środowiska w stopniu przewyższającym zdolność kształtowania zachowań przez środowisko.

Ludzie proaktywni przejawiają zachowania daleko wykraczające poza wpływ środowiska i w rezultacie zachowania proaktywne przekształcają środowisko. Osoby o wysokim poziomie proaktywności mają zdolność dostrzegania i wykorzystywania nadarżających się możliwości, wykazują inicjatywę i nie poddają się w dążeniu do zmiany. Osoby proaktywne podejmują się zmiany, wykrywania i usuwania trudności, tworzenia w środowisku społecznym warunków efektywnego działania. Jednostki o niskim poziomie proaktywności są pasywne, nie podejmują działań zmierzających do zmiany, a jedynie dopasowują się do otoczenia<sup>9</sup>. Na proaktywność składa się siedem charakterystyk profilu osoby proaktywnej. Ludzie proaktywni:

- poszukują możliwości zmiany,
- ustanawiają efektywne cele, które są zorientowane na zmianę,
- antycypują problemy i podejmują środki zaradcze,

<sup>7</sup> R.J. Sternberg, T.I. Lubart, *An investment theory of creativity and its development*, "Human Development" 1995 nr 34, s. 79-98.

<sup>8</sup> J.M. Crant, *Proactive behavior in organizations*, "Journal of Management" 2000 nr 34(3), s. 42-49; E. Nęcka, *Twórczość w przedsiębiorstwie i organizacji*, w: K. Sedlak (red.), *Strategie w biznesie*, Kraków 1993, s. 25-32.

<sup>9</sup> A. Bańka, op. cit.

- są stale nastawieni na poszukiwanie sposobów przyjętych przez siebie celów, są ludźmi czynu i nigdy nie zatrzymują się na etapie idei czy pomysłu, uparcie trwają przy swoich planach,
- swoją postawą angażują innych ludzi i sytuacje<sup>10</sup>.

Przedsiębiorczość może być rozumiana jako skłonność i zdolność do inicjowania oraz realizowania nowych, odważnych zmian<sup>11</sup> bądź też jako **twórcze zarządzanie ludźmi i zasobami**<sup>12</sup>, **twórczym kierownictwie**<sup>13</sup>, **twórczej przedsiębiorczości**<sup>14</sup>. Przedsiębiorczość stanowi złożony konstrukt procesów psychologicznych odwołujących się do osobowościowego, poznawczego, temperamentalnego i aksjologicznego funkcjonowania człowieka<sup>15</sup>. Wyniki badań empirycznych nad źródłami sukcesu w przedsiębiorczości i zarządzaniu pokazują, iż to, co braлиśmy często za główne czynniki warunkujące ten sukces – **zdolność podejmowania ryzyka, optymizm, nadzieja, poczucie koherencji, są pochodnymi bardziej fundamentalnej dyspozycji człowieka, jaką jest zdolność do transgresji**<sup>16</sup>. Dotychczasowe badania nad efektywnością funkcjonowania przedsiębiorców i menedżerów<sup>17</sup> wskazują na wysoki poziom zachowań twórczych wyrażonych w postawie twórczej oraz otwartości na innowacje. Dzięki zdolności ponoszenia kosztów psychologicznych rozwiązywania trudnych problemów, realizowanej dzięki zdolności do neutralizowania lęku generowanego przez ryzyko i zapewnieniu integracji osobowości oraz zdolności tolerowania wysokiego poziomu stymulacyjnego podejmowanych działań, menedżerowie i przedsiębiorcy mogą sprawnie rozwiązywać problemy<sup>18</sup>. Skłonność do podejmowania zachowań ekonomicznych i przedsiębiorczych jest złożonym syndromem cech osobowości, który wyznacza wysoka motywacja osiągnięć, gotowość do podejmowania ryzyka,

<sup>10</sup> A. Bańka, *Społeczna psychologia środowiskowa*, Warszawa 2002; C.S. Nosal, *Psychologia myślenia i działania menadżera*, Kraków 2001.

<sup>11</sup> T. Tyszka, *Psychologia ekonomiczna*, w: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 3, Gdańsk 2000, s. 351-378.

<sup>12</sup> A. Strzałecki, *Twórcza przedsiębiorczość. Próba analizy psychologicznej*, „Prakseologia” 2001 nr 141, s. 417-440.

<sup>13</sup> Z. Pietrasiński, *Twórcze kierownictwo*, Warszawa 1975.

<sup>14</sup> A. Strzałecki, D. Kot, *Osobowościowe wymiary twórczej przedsiębiorczości*, „Przegląd Psychologiczny” 2000 nr 43(3), s. 351-378.

<sup>15</sup> A. Strzałecki, *Model „Twórczego stylu zachowania” jako wyznacznik funkcjonowania kadry menedżerskiej w warunkach zmian systemowych*, „Czasopismo Psychologiczne” 2001 nr 2, s. 135-147; A. Strzałecki, D. Kot, op. cit., s. 351-360.

<sup>16</sup> A. Strzałecki, *Transgresja polskich menadżerów warunkach transformacji ustrojowej*, w: E. Aranowska, M. Goszczyńska (red.), *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności*, Warszawa 2006, s. 108-133.

<sup>17</sup> S. Witkowski (red.), *Psychologiczne wyznaczniki sukcesu w zarządzaniu*, Wrocław 1994; A. Strzałecki (red.), *Psychologia twórczości. Między tradycją a ponowoczesnością*, Warszawa 2003, s. 205-238.

<sup>18</sup> A. Strzałecki, A. Lizurej, *Innowacyjna przedsiębiorczość. Teorie. Badania. Zastosowania praktyczne. Perspektywa psychologiczna*, Warszawa 2011; R. Studenski, *Ryzyko i ryzykowanie*, Katowice 2004.

a także wysoka innowacyjność<sup>19</sup>. Osoby odznaczające się takim układem cech podmiotowych częściej przejawiają zachowania przedsiębiorcze w sytuacjach zadaniowych<sup>20</sup>. Zmienne istotne dla proinnowacyjności to: style twórczego zachowania, przedsiębiorczość, przekonanie o własnej skuteczności oraz, opisane przez A. Bandurę, poczucie własnej skuteczności (*self-efficacy*)<sup>21</sup>.

## Działania transgresyjne – aktywność ukierunkowana na zmiany

Transgresyjność jest powiązana z wieloma cechami podmiotowymi, głównie ze wspomagającymi sprawne funkcjonowanie w sytuacjach trudnych i ryzykownych. Kluczem do sukcesu w realizacji planów osobistych, zawodowych, społecznych jest umiejętność wychodzenia poza codzienną aktywność, elastyczność i aktywność ukierunkowana na zmiany<sup>22</sup>. W rozumieniu J. Kozieleckiego człowiek jako istota transgresyjna – *homo transgressivus* – ma zdolność przekraczania granic materialnych, społecznych i symbolicznych<sup>23</sup>. Indywidualna transgresja możliwa jest w czterech dziedzinach aktywności: materialnej, interpersonalnej, symbolicznej oraz w obszarze samorozwoju i autokreacji. Rodzajami działań transgresyjnych są:

- działania praktyczne skierowane na świat fizyczny (ku rzeczom) – ich celem jest ekspansja terytorialna człowieka, rozszerzenie perspektywy czasowej, zwiększenie dóbr materialnych,
- działania skierowane ku innym – mają na celu rozszerzenie kontroli nad innymi, powiększenie zakresu wolności indywidualnej, wzrost dominacji nad grupą, zdobywanie coraz wyższych szczebli władzy,
- działania symboliczne ku symbolom – ten rodzaj transgresji symbolicznych zwany jest transgresjami indywidualnymi, które polegają na tworzeniu nowych, niekonwencjonalnych konstrukcji myślowych i wyobraźniowych oraz rozszerzaniu osobistej wiedzy o świecie zewnętrznym; są to akty twórcze i ekspansywne, które pozwalają na rozwój nauki, sztuki, religii, kultury,
- działania ku sobie – są to działania autokreacyjne, prowadzące do samorozwoju przez tworzenie siebie według własnej propozycji.

Jednostka intencjonalnie rozwija swój charakter, zwiększa siłę woli, wzbogaca osobiste doświadczenia<sup>24</sup>.

<sup>19</sup> R. Studenski, *Skłonność do ryzyka a zachowania transgresyjne*, w: M. Goszczyńska, R. Studenski (red.), op. cit.

<sup>20</sup> M. Goszczyńska, *Działania przedsiębiorcze – przejaw przystosowania czy transgresji*, w: E. Aranowska, M. Goszczyńska (red.), *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności*, Warszawa 2006, s. 187-207.

<sup>21</sup> A. Bandura, *Self-efficacy. Toward a unifying theory of behavioral change*, "Psychological Review" 1977 nr 84, s. 191-215.

<sup>22</sup> R. Studenski, op. cit., s. 44-57.

<sup>23</sup> J. Kozielecki, *Koncepcja Transgresyjna ...*

<sup>24</sup> J. Kozielecki, *Psychotransgresjonizm. Nowy kierunek psychologii*, Warszawa 2001, s. 68.

## Udział twórczych zasobów w podnoszeniu efektywności działań

### Twórczość jako inwestycja

Zgodnie z teorią inwestycyjną R.J. Sternberga i T.J. Lubarta<sup>25</sup>, twórczość wymaga współdziałania (*a confluence*) sześciu powiązanych ze sobą czynników: zdolności intelektualnych, wiedzy, stylu myślenia (szczególnie legislacyjnego), cech osobowości, motywacji o charakterze wewnętrznym oraz środowiska (wspierającego otoczenia społecznego). Teoria inteligencji efektywnej Sternberga<sup>26</sup> (*theory of successful intelligence*), jest opisywana jako (*successful intelligence*) funkcja równowagi pomiędzy analitycznym, twórczym i praktycznym sposobem przetwarzania danych. Ludzie inteligentni w sposób efektywny (*successfully intelligent people*) niekoniecznie są dobrzy we wszystkich trzech typach myślenia, ale to, co ich wyróżnia, to umiejętność wykorzystywania swojego potencjału. Inteligencja analityczna, twórcza i praktyczna są jednakowo ważne w działaniu zarówno efektywnym, jak i twórczym.

### Podmiotowe zasoby twórcze

Podstawowym czynnikiem konstytuującym pojęcie kompetencji twórczych jest twórcza postawa rozumiana jako aktywne ustosunkowanie do życia i otaczającego świata, którego wyrazem jest potrzeba poznawania, przeżywania oraz świadomego zmieniania zastanej rzeczywistości oraz własnego Ja<sup>27</sup>. Zdaniem St. Popka mamy do czynienia z działaniem specyficznego mechanizmu regulującego funkcjonowanie osoby zachowawczej i twórczej. Istotą tego mechanizmu jest interakcja na zasadzie sprzężenia zwrotnego następujących elementów:

- poznawczych, potencjalnych zdolności twórczych,
- osobowościowej aktywacji (działanie hamujące lub stymulujące sfery emocjonalno-motywacyjnej na rozwój kreatywności w sferze poznawczej i przejawianie jej w zachowaniu),
- oceny przez człowieka rezultatów własnej aktywności (twórczej lub adaptacyjnej)<sup>28</sup>.

Aktywacja pozytywna jest związana z pozytywnymi doświadczeniami indywidualnymi, samoakceptacją, afirmacją emocjonalną, samosterownością i wysoką motywacją i skuteczną działalnością akceptowaną społecznie. Aktywacja negatywna oznacza odczuwanie niskiej skuteczności lub braku skuteczności w działaniu, negatywne doświadczenia indywidualne, niską samoocenę, zahamowanie emocjonalne, brak samosterowności i niską motywację<sup>29</sup>.

<sup>25</sup> R.J. Sternberg, *Beyond IQ: The triarchic mind. Successful intelligence*, New York 1996.

<sup>26</sup> R.J. Sternberg, T.I. Lubart, *An investment theory of creating and its development*, "Human Development" 1995 nr 34, s. 1-31.

<sup>27</sup> S. Poppek, *Kwestionariusz twórczego zachowania KANH*, Lublin 1990/2000.

<sup>28</sup> S. Poppek, *Zdolności i uzdolnienia jako osobowościowe właściwości człowieka*, Lublin 1996.

<sup>29</sup> S. Poppek, *Człowiek jako jednostka twórcza*, Lublin 2001, s. 27.

## Zarządzanie twórczymi zasobami

W rezultacie przeprowadzonych autorskich badań własnych<sup>30</sup> nad twórczymi zasobami podmiotowymi, aktywnością podmiotowo-sprawczą rozumianą jako specyficzne działanie zespołu cech nonkonformistycznych oraz zachowaniami transgresyjnymi dokonana analiza czynnikowa pozwoliła opracować szczegółową charakterystykę zachowań transgresyjnych i aktywności ukierunkowanej na zmiany. O specyfice zachowań transgresyjnych stanowiły następujące wyznaczniki: motywacja (pro)twórcza w poszukiwaniu zmian, nonkonformizm, orientacja na działanie i przewyższanie trudności, otwartość i odwaga w podejmowaniu nowych zadań, otwartość i akceptacja nowości. Aktywność, odwaga, dominatywność, wysokie poczucie wartości „Ja”, oryginalność oraz spontaniczność i konsekwencja – to cechy wchodzące w skład podmiotowego nonkonformizmu (aktywności podmiotowo-sprawczej), uczestniczące w realizacji celów transgresyjnych. Opracowane rezultaty badań pozwoliły ustalić, iż podmiotowe cechy twórcze współwystępują ze wskaźnikami zachowań transgresyjnych: **motywacją (pro)twórczą w poszukiwaniu zmian, nonkonformizmem, orientacją na działanie i na przewyższanie trudności, z otwartością i odwagą w podejmowaniu nowych zadań, z innowacyjnością i akceptacją nowości.** Cechy podmiotowego nonkonformizmu, najsilniej związane z zachowaniami transgresyjnymi, stanowiły: **dominatywność, aktywność, odwaga, spontaniczność, konsekwencja, oryginalność, wysokie poczucie wartości Ja**<sup>31</sup>. Czynniki stanowiące o specyfice zachowań transgresyjnych mogą sprzyjać: działaniom praktycznym skierowanym na świat fizyczny (transgresje ku rzeczom), czynnościom i zachowaniom skierowanym na innych ludzi (transgresje ku innym), działaniom twórczym, dzięki którym człowiek wzbogaca wiedzę o świecie (transgresje symboliczne) czy działaniom autokreacyjnym, prowadzącym do samorozwoju (transgresje ku sobie). Te ostatnie są istotne, gdyż zaspokajają potrzeby i pragnienia, budzą ciekawość poznawczą, zwiększają motywację do dalszego działania, rozwijają zdolności i umiejętności twórcze<sup>32</sup>.

<sup>30</sup> M. Wróblewska, *Kompetencje twórcze w dorosłości. Uwarunkowania. Rozwój. Indywidualizacja*, Białystok 2014.

<sup>31</sup> M. Wróblewska, *Rozwój przez nabywanie kompetencji (w aspekcie uwarunkowań aktywności twórczej)*, „Chowanna” 2011 nr 1(36), s. 59-69; eadem, *Doświadczenia związane z „Ja” a kompetencje twórcze*, w: G. Mendecka (red.), *Oblicza twórczości*, Katowice 2010, s. 96-113.

<sup>32</sup> M. Wróblewska, *Predyspozycje do zachowań transgresyjnych a wskaźniki jakości życia*, w: I. Siudem, M. Stencel (red.), *Zrozumieć człowieka – zrozumieć świat*, Lublin 2013, s. 11-31; M. Wróblewska, *Mechanizmy rozwoju podmiotowych zasobów twórczych i transgresyjnych w dorosłości*. Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa *Współczesne wyzwania kreatywności*, zorganizowanej przez Instytut Filozofii UMCS i Instytut Psychologii UMCS, Lublin 11-12 czerwca 2014, materiały nieopublikowane.

## Podsumowanie

Celem artykułu było ukazanie podmiotowych twórczych kompetencji i transgresji jako istotnych zasobów, które zapewniają sukces, innowacyjność i efektywność podejmowanych działań. Przeprowadzone analizy potwierdzają działanie **specyficznego mechanizmu**, który reguluje funkcjonowanie podmiotowych cech twórczych i zachowań transgresyjnych. Działania transgresyjne wskazują na aktywne negocjowanie między osobą a otoczeniem jej życia, które polega na intencjonalnym przekształcaniu celów i zadań życiowych w taki sposób, że są one możliwe do realizowania oraz niosą ze sobą wartość gratyfikacyjną dla samej jednostki. Kompetencje twórcze ukazane w perspektywie transgresyjnej koncepcji człowieka pozwalają na charakterystykę zachowań, w których przejawia on **aktywne i intencjonalne zaangażowanie w zmiany, ich inicjowanie i kreowanie**. Jak starano się dowieść – kluczem do sukcesu w realizacji planów osobistych, zawodowych i społecznych jest **umiejętność wychodzenia poza codzienną aktywność, elastyczność oraz (pro)aktywność ukierunkowaną na zmiany**. Zachowanie człowieka zostało ukazane jako działalność intencjonalna, autonomiczna, zorientowana na cel i przekraczająca granice możliwości. Z punktu widzenia przywołanej uprzednio teorii inwestycyjnej „twórczość jest tak samo sprawą podejścia, stosunku do życia, jak i kwestią zdolności” oraz procesem podejmowania decyzji (*creativity as a decision-making proces*)<sup>33</sup>.

## Literatura

- Bandura A., *Self-efficacy. Toward a unifying theory of behavioral change*, "Psychological Review" 1977 nr 84
- Bańka A., *Proaktywność w karierze. Podstawy teoretyczne, konstrukcja i analiza czynnikowa skali zachowań proaktywnych w karierze*, Poznań-Warszawa 2005
- Bańka A., *Społeczna psychologia środowiskowa*, Warszawa 2002
- Crant J.M., *Proactive behavior in organizations*, "Journal of Management" 2000 nr 34(3)
- Drucker P.F., *The coming of new organization*, "Harvard Business Review" 1988 January
- Drucker P.F., *Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, Warszawa 1992
- Goszczyńska M., *Działania przedsiębiorcze – przejaw przystosowania czy transgresji*, w: E. Aronowska, M. Goszczyńska (red.), *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności*, Warszawa 2006
- Goszczyńska M., Studenski R. (red.), *Psychologia zachowań ryzykownych. Koncepcje, badania, praktyka*, Warszawa 2007
- Kozielecki J., *Psychotransgresjonizm. Nowy kierunek psychologii*, Warszawa 2001
- Kozielecki J., *Transgresja i kultura*, Warszawa 1997
- Kozielecki J., *Transgresyjna koncepcja człowieka: analiza psychologiczna*, Warszawa 1987
- Nęcka E., *Twórczość w przedsiębiorstwie i organizacji*, w: K. Sedlak (red.), *Strategie w biznesie*, Kraków 1993

<sup>33</sup> R.J. Sternberg, *Wisdom, intelligence, and creativity synthesized*, Cambridge 2003, s. 109.



- Nosal C.S., *Psychologia myślenia i działania menedżera*, Kraków 2001
- Pietrasiniński Z., *Twórcze kierownictwo*, Warszawa 1975
- Popek S., *Człowiek jako jednostka twórcza*, Lublin 2001
- Popek S., *Kwestionariusz twórczego zachowania KANH*, Lublin 1990/2000
- Popek S., *Zdolności i uzdolnienia jako osobowościowe właściwości człowieka*, Lublin 1996
- Sloane P., *Twórcze myślenie w zarządzaniu*, Gdańsk 2005
- Sternberg R., Lubart T.I., *The concepts of creativity: prospects and paradigms*, w: R.J. Sternberg (red.), *Handbook of creativity*, Cambridge 1999
- Sternberg R.J., *Beyond IQ: The triarchic mind. Successful intelligence*, New York 1996
- Sternberg R.J., Lubart T.I., *An investment theory of creating and its development*, "Human Development" 1995 nr 34
- Sternberg R.J., *Wisdom, intelligence, and creativity synthesized*, Cambridge 2003
- Strzałecki A., Kot D., *Osobowościowe wymiary twórczej przedsiębiorczości*, „Przegląd Psychologiczny” 2000 nr 43(3)
- Strzałecki A., Lizurej A., *Innowacyjna przedsiębiorczość. Teorie. Badania. Zastosowania praktyczne. Perspektywa psychologiczna*, Warszawa 2011
- Strzałecki A., *Model „Twórczego stylu zachowania” jako wyznacznik funkcjonowania kadry menedżerskiej w warunkach zmian systemowych*, „Czasopismo Psychologiczne” 2001 nr 2
- Strzałecki A., *Transgresja polskich menadżerów warunkach transformacji ustrojowej*, w: E. Aronowska, M. Goszczyńska (red.), *Człowiek wobec wyzwań i dylematów współczesności*, Warszawa 2006
- Strzałecki A., *Twórcza przedsiębiorczość. Próba analizy psychologicznej*, „Prakseologia” 2001 nr 141
- Studenski R., *Ryzyko i ryzykowanie*, Katowice 2004
- Studenski R., *Słowność do ryzyka a zachowania transgresyjne*, w: M. Goszczyńska, R. Studenski (red.), *Psychologia zachowań ryzykownych. Koncepcje, badania, praktyka*, Warszawa 2007
- Tyszka T., *Psychologia ekonomiczna*, w: J. Strelau (red.), *Psychologia. Podręcznik akademicki*, Gdańsk 2000, t. 3
- Witkowski S. (red.), *Psychologiczne wyznaczniki sukcesu w zarządzaniu*, Wrocław 1994;
- A. Strzałecki (red.), *Psychologia twórczości. Między tradycją a ponowoczesnością*, Warszawa 2003
- Wróblewska M., *Doświadczenia związane z „Ja” a kompetencje twórcze*, w: G. Mendecka (red.), *Oblicza twórczości*, Katowice 2010
- Wróblewska M., *Kompetencje twórcze w dorosłości. Uwarunkowania. Rozwój. Indywidualizacja*, Białystok 2014
- Wróblewska M., *Mechanizmy rozwoju podmiotowych zasobów twórczych i transgresyjnych w dorosłości*. Ogólnopolska Interdyscyplinarna Konferencja Naukowa *Współczesne wyzwania kreatywności*, zorganizowanej przez Instytut Filozofii UMCS i Instytut Psychologii UMCS, Lublin 11-12 czerwca 2014, materiały nieopublikowane
- Wróblewska M., *Predyspozycje do zachowań transgresyjnych a wskaźniki jakości życia*, w: I. Siudem, M. Stencel (red.), *Zrozumieć człowieka – zrozumieć świat*, Lublin 2013
- Wróblewska M., *Rozwój przez nabywanie kompetencji (w aspekcie uwarunkowań aktywności twórczej)*, „Chowanna” 2011 nr 1(36)